

BUITEN

4^E JAARGANG N^O. 48.

ZATERDAG 26 NOVEMBER 1910.



DE RIJK GEBEELDHOEWDE ZUILEN VAN DE MONKEY DURGA-TEMPEL TE BENARES.



INHOUD:

DE MONKEY DURGA-TEMPEL TE BENARES	BLZ. 565
OVERZICHT VAN DE WEEK.	„ 566
OP DEN AMSTERDAMSCHEN WESTERTOREN, DOOR BERNARD CANTER	„ 566
HERFSTGLOED (GEDICHT), DOOR DINA MOLLINGER	„ 567
PENANG, DOOR A. VOGEL, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 568—570
EEN PRAATJE OVER KLOKKEN (SLOT), GEÏLLUSTREERD	BLZ. 570
GRAS ONDER BOOMEN, DOOR E. TH. W., GEÏLLUSTREERD	„ 572
VLIEGEN IN NEDERLAND, DOOR HENRI MEYER, GEÏLL.	„ 574
WIJNMALEN-KÜLLER-KOOLHOVEN, DOOR JOHN COUCKE	„ 576

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.



OVERZICHT VAN DE WEEK.

12 NOVEMBER. De Nobel prijs voor scheikunde toegekend aan prof. Otto Wallack te Göttingen, die voor literatuur aan Paul Heyse.

De Fransche Senaat neemt de wet op het onderzoek naar het vaderschap in tweede lezing aan.

13 NOVEMBER. Terugkomst van den Ierschen nationalistischen leider John Redmond uit Amerika, waar hij gelden heeft ingezameld voor de Home Rule-beweging. Zijn reis van Queenstown naar Dublin is een ware zegetocht.

14 NOVEMBER. Het requisitoir in de Papendrechtsche strafzaak luidt: ontslag van rechtsvervolging wegens ontoerekenbaarheid.

De Duitsche luitenant Helm, beschuldigd van spionage, door de rechtbank te Winchester ontslagen onder borgstelling van £ 250.

Het Keizerlijk Russische gezin vertrekt uit Egelsbach naar Rusland.

Ongeregelheden in Apulië naar aanleiding van de maatregelen tegen de cholera; beooging tegen het Roode Kruis.

Huwelijk van prins Victor Napoleon en prinses Clementine van België.

De opstandelingen in Uruguay geven zich onvoorwaardelijk over.

15 NOVEMBER. De obligatieleening tot aankoop van het Leuvenumsche Bosch volteekend.

Overleden Wilhelm Raabe, Duitsch novelist.

Het Engelsche Lagerhuis wordt op verzoek van minister Lloyd George verdaagd tot Vrijdag, daar het den minister-president niet mogelijk is, zijne verklaring eerder af te leggen.

16 NOVEMBER. Behandeling van het veto-ontwerp in het Britsche Hoogerhuis. De regeering verklaart geen amendementen te zullen aanvaarden.

De Spaansch-Marokkaansche overeenkomst wordt geteekend. Spanje krijgt bij die overeenkomst 65 millioen schadevergoeding voor den Rif-veldtocht en nog belangrijke voordeelen van economischen en politieken aard.

Terugkomst van Louis Bouwmeester in het vaderland.

17 NOVEMBER. De Staten van Zeeland kiezen den heer C. Lucasse tot lid der Eerste Kamer.

Behandeling van lord Rosebery's motie in het Hoogerhuis.

18 NOVEMBER. In het Lagerhuis deelt minister Asquith mede, dat de regeering den koning heeft aangeraden het Parlement te ontbinden, zoodra eenige noodige ontwerpen, o.a. de voornaamste deelen der begroting, zijn afgedaan.

Hevige onlusten te Pueblo in Mexico, naar aanleiding van het uiteendrijven eener protest-meeting tegen de herkiezing van president Porfirio Diaz door de politie. Er vallen meer dan honderd dooden.

19 NOVEMBER. Prof. mr. G. A. van Hamel neemt afscheid van de Amsterdamsche universiteit.

Overlijden van prof. dr. H. van Herwerden, oud-hoogleraar in de Grieksche taal- en letterkunde te Utrecht.

20 NOVEMBER. Overleden graaf Leo Tolstoj.

OP DEN AMSTERDAMSCHEN WESTERTOREN.

STOERE reuzen in het lage land, staan de torens hoog geheven boven de steden aan hun voet en door wijzers en klokkenspel regelend het leven van den dag, bewaren zij ook een sterke herinnering aan de jaren, die zij zagen komen en gaan. Wij hebben de torens van Nederland lief, om de karakteristiek, die zij aan stad en dorp en vergezicht verleen, om het vroolijk klinkelen hunner carillons en het ernstig gebeier van hunne klokken, om het aandeel dat zij, als waren zij bezielde wezens, in het leven der natie nemen, beurtelings vreugdeklok of rouwverkonder, lief om de schoonheid hunner vormen en de rijzigheid hunner lijnen.

De toren van de groote stad heeft veel van zijn praktisch nut verloren. Wij hebben snellere en zekerder middelen om brand te ontdekken dan het waakzaam oog van den torenwachter; humaner gevangnissen dan de torenkamers en -kelders; andere middelen om de nadering van vijandelijke troepen te verkennen dan de torentransen.

De torens, niet de kerktorens, maar de stadstorens, verdwijnen langzamerhand. De oude gaan heen en er worden geen nieuwe gebouwd. Wij betreuen het, zooals de oude Amsterdammers treurden, toen de Haringpakkerstoren en de Jan Rodenpoortstoren (op de Torensluis) onder sloopershanden verdwijnen moesten. Krachtiger dan de treurzangen op en de afbeeldingen van deze torens spreekt van de liefde, die de Amsterdammers voor hunne torens koesteren, het feit, dat de Montelbaens-toren tweemaal voor afbraak werd gered, door hun verzoekschriften en de gelden, die voor de restauratie werden toegestaan.

Ze zullen verdwijnen, onze mooie Amsterdamsche torens, en al is de tijd gelukkig nog verre, dat zij, zooals de Campanile te Venetië, tot puin zullen invallen, toch zijn ze bouwvallig, zelfs zoo, dat een vroeger, echt Amsterdamsch Zondagsplezier, het beklimmen van den Westertoren, thans sedert jaren door het voorzichtigte stadsbestuur verboden is.

Slechts bij uitzondering heeft men aan ons, „ziende voor velen”, de beklimming willen toestaan en wij hebben helaas moeten onder vinden, dat waarlijk een bestijging van den Westertoren voor velen uiterst gevaarlijk zou kunnen zijn.

Maar voor ons „Excelsior”^{*} vergunne men ons eenige, wij hopen niet te laag-bij-de-grondsche, aantekeningen over de historie van den Westertoren te maken. Den 7en Januari 1615 besloot de Amsterdamsche vroedschap, welker leden allen toen den Hervormden Godsdienst waren toegedaan, op een nieuw plein, toen „de Keizersmarkt” genaamd, maar die spoedig in dien van Westermarkt werd veranderd, een nieuwe kerk te doen bouwen, een degelijke, schoone, op grootsche schaal opgetrokken, Hervormde kerk.

In 1620 werd de eerste steen gelegd, op Pinksteren 1631 werd door Willem de Vrij, zoon van den burgemeester de Vrij, de eerste preek in de nieuw voltooide kerk gehouden.

De voltooiing van den toren duurde langer dan men voorzien had. Hendrik de Keyser, de stadsbouwmeester, ontwerper van de kerk en den toren, stierf reeds een jaar, nadat de eerste steen gelegd was op 6 Mei 1622, op 51-jarigen leeftijd. Zijn hoofdopzichter Cornelis Donkerts, van wien het heet, dat hij:

„Hetgeen dat Henderik schetst,

Kunstig met zijn hand opmetst”

en zijn zoon, Andries de Keyser, voltooiden kerk en toren. De toren was eerst in 1633 opgetrokken, evenwel volgens een plan, afwijkend van dat door Hendrik ontworpen. In de „Architectura Moderna”, het prachtwerk, dat Donkerts uitgaf en waarin tal van bouwwerken van de Keyser zijn opgenomen, is de Westertoren naar het oorspronkelijke plan afgebeeld. Hij lijkt daar met zijn twee in elkaar overgaande, rijzige achtkante à jour verdiepingen, meer op den Zuiderkerkstoren.

De Westertoren is nooit bijzonder wegens zijn schoonheid geprezen. De meest scherpe critiek is wel uitgeoefend door den heer Peters, rijksbouwmeester te 's-Gravenhage, in het tijdschrift Oud-Holland (jaargang 1901). Hij wijst er o.m. op, dat de Westertoren bestaat uit vier op elkaar gezette hoogtestukken, een voetstuk van baksteen, een Dorisch stuk, een Jonisch stuk en een Corinthisch stuk.

Deze schier barokke samenvoeging wordt bekroond door een keizerskroon, herinnering aan het privilege, dat 4 Februari 1488 door den Roomschen Koning Maximiliaan van Oostenrijk aan Amsterdam werd verleend. De Westertoren is 86 Meter hoog boven den beganen grond. Het onderste gedeelte van baksteen, spaarzaam met gehouwen steen versierd, is van nissen en galmgaten voorzien. Een balustrade, onafhankelijk van de architectuur van het kerkgebouw behandeld, sluit dit deel af. De verdieping, die volgt, is van bergsteen, op de hoeken met Dorische kolommen versierd, die echter niet vrij staan. Aan de vier zijden zijn de wanden met het Amsterdamsche wapen verfraaid. De lijst, die deze verdieping afdekt, levert door zijn forschen sprong en gebogen fries, zegt een ander bouwkundige, een zeer fraai silhouet. Het gedeelte, dat nu volgt is (evenals trouwens de balustrade) van hout met lood bekleed. De oppervlakte van het grondvlak is 12.90 M², die van het plat op het derde stuk 10.75 M².

Hoewel het niet te ontkennen is, dat het deskundig oog bij het beschouwen van den Westertoren onaangenaam door het gebrek aan stijl wordt aangedaan, toch blijft het gevaarte door zijne fraaie afmetingen, zijn rijzige vormen en de monumentale rust zijner ranke, geenszins plumpe vormen, een van de fraaiste torens van ons land.

De Keyser, vóór alles beeldhouwer, dacht zijne gebouwen niet, zooals architecten gewoonlijk doen, in een plat vlak, maar perspectivisch en het is daaraan te danken wellicht, dat de toren, vooral tegen schemering, ondanks zijn vele stijlen, iets uit-één-stukachtigs heeft, dat het doorzichtig klokkenhuis en de topverdieping, de silhouetten der vazen en balustrades, hem doet gelijken niet op een gebouw, maar méér op een reusachtig beeldhouwwerk.

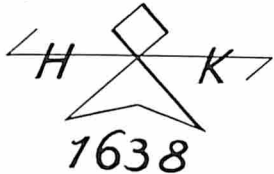
Wouter Hagen, werkmán aan den Stads-Timmertuin, is onze geleider. Hij wacht ons tegen half vijf 's middags op voor de poort van den toren aan de Prinsengracht-zijde, voorzien van een petroleum-handlantaarn en een bos vervaarlijk groote sleutels. Het is een dag in den herfst; 's middags heeft het geregend en de zon zal spoedig achter de dikke wolkenbrokken in een rustige, fijnblauwe lucht ondergaan. Over de stad ligt de blauw-zilverige sfeer van een waterig licht, dat alleen eigen is aan de lage landen aan de zee. De groote sleutel wordt gestoken in een hartvormige slotplaat; de deur knarst open en wij treden een vaag verlicht, vrij ruim, hoog vertrek binnen, met een betimmering van geel geveerd hout. De ruimte is hier bijna zoo groot als het geheele grondvlak van den toren, ongeveer 11 M². Links is de donkere opgang, leidende naar een vrij nauwe, steenen wenteltrap en de klimtocht vangt aan. Ons vasthoudend aan een touw, dat van boven ietwat gespannen neerhangt, klimmen wij opwaarts. Wouter met zijn lantaarn gaat ons vooruit; wij volgen hem in de vage schemering, trede-òp na trede-òp. Na ongeveer vijftig treden is er een klein portaal, vaal verlicht door een lang, smal raampje, dat uitzicht geeft op het grauwe dak van de kosterij. Een twintigtal treden hooger eindigt de steenen wenteltrap en wij komen op de eerste verdieping. Hier is weder een groot vertrek, dat van drie zijden door kleine boograampjes zijn licht ontvangt. Hier nu huisde vroeger de torenwachter. De houten brits, waarop hij placht te rusten, ziet men nog, ook hangen er nog twee fakkels, gelijkende op de vuurwerk-fakkels van de soort zooals ze vroeger door den torenwachter gebruikt werden om van den omloop signalen te geven. Midden door het vertrek, nabij het hooggeplaatste raam aan de Prinsengracht-zijde, loopt een gemene waterbuis, waarbij een straalpijp hangt. Deze buis loopt tot aanzienlijke hoogte door en de brandweer kan, zoo in den toren brand ontstaat, met behulp van een ter hoogte van de wijzerplaat aangebrachte handbrandspuit, een forsken waterstraal tot zelfs op de keizerskroon van de spits richten. Tal van namen op de zware houten balken en tegen de wanden geschreven of daarin gekerfd, getuigen van het drukke bezoek aan den Westertoren in vroegere jaren.

Thans begint rechts een houten trap, iets smaller dan de steenen wenteltrap en niet meer om een spil gebouwd, maar schuins, door portaaltes onderbroken. Vijf en twintig treden in het half duister brengen ons opnieuw in een vertrek, gelijkende op dat van de eerste verdieping. Hier hangen midden in het vertrek van de zoldering twee kabels, de trektouwen voor het luiden van de groote klokken bij buitengewone gelegenheden, zooals bij sterfgevallen van het vorstelijk huis. Hier staan dan de klokluiders, vier man, die wel-geoefend moeten zijn in 't geregeld neerhalen en laten vieren van de touwen, die boven terzijde van de klokken over houten raderen loopen.

Het is nu stil in den toren, bijzonder stil.

De hooge en de dikke muren dempen het geluid en door die stilte hoort men, rustig en gelijkmatig als een ademhaling, het heldere tikken van de uurklok in de kerk. Van de mechaniek ziet men echter niets.

Het tikken komt uit een vierkanten houten koker langs den muur aan de Prinsengracht-zijde. Tegen de houten wanden ziet men weer tal van namen van vroegere bezoekers ingekrast, gekerfd of geschreven. Het zijn namen uit alle landen en er zijn er bij, die van eeuwen geleden dagteekenen. Zoo zagen wij er een in Hebreuwsche letters, en een ingekerfde figuur als volgt: Waarschijnlijk is dit molentje bij de voltooiing in 1638 ter herinnering aan den ontwerper van den toren aangebracht. Wij herinneren ons nog den naam J. Dull 1809 en vonden ook het bekende rijmpje:



„Gekken en dwazen,

Schrijven hun namen op deuren en glazen”,

tegen een der muren geschreven.

Hadde men in stede van deze primitieve en weinig schoone wijze van zijn naam achter te laten op plaatsen waar men geweest is, van den beginne af een herinneringsboek beschikbaar gesteld, wie weet welken kostbaren schat dit boek thans voor de Amsterdamsche historie zou opleveren!

In dit vertrek mondt ook de spreekbuis, die door den toren tot aan het carillon loopt, en het mogelijk maakt, dat men zoo noodig, zonder de trappen telkens te beklimmen, met elkaar van boven naar beneden kan spreken. Het weder nauwere trapje, dat naar hooger voert, geeft voor het eerst gelegenheid een blik in het inwendige van den toren te slaan.

Want in 't licht, dat schuin naar binnen valt, door de hooggeplaatste schuine luiken van de galmgaten, ontwaart men voor 't eerst de onderzijde van de twee lui-klokken, de een grooter dan de andere.

Het is een angstig gezicht, die zware kruisbalken, waartussen de klokken hangen en het doorschaduwde licht geeft die reusachtige houten stelling iets geheimzinnigs. Weder klimmen wij een houten trap op; hoe hooger wij klimmen hoe meer wij van het daglicht ontwaren. Onze geleider stoot een houten luikje open en van een portaalte hebben wij thans het gezicht boven op de groote lui-klokken, die daar zwaar en somber hangen in de stevige klokstoelen.

Bij het luiden wordt niet, zooals velen allicht denken, de klepel van de klok op en neer geslingerd, zooals b.v. bij de paarden-trambellen geschiedt, doch de klokken worden rhythmisch heen en weder getrokken en zoo met de binnenzijde tegen den klepel geslagen.

Weder klimmen wij opwaarts langs een duister wordende trap.

Op een vrij groot portaal laat onze begeleider ons een oogenblik in het duister, sluit een deur open aan de Keizersgrachtzijde van den toren en wij betreden den eersten omloop.

Het schoone panorama, dat zich daar voor onze oogen ontrolde, zullen wij nooit vergeten. Wij hebben Parijs gezien van het terras van de Sacré-Cœur-kerk, Berlijn van de Siegesäule, Londen van den top van Cecil's Hotel! Maar welk een verschil tusschen de vogelvlucht dezer grauwwkeurige, in hoofdzaak eenvoudige en gedeeltelijk door fabrieks-schoorsteen ontsierde en door fabrieksrook besmookte steden en dit helder, rustig, kleurrijk Amsterdam, onder de zachtzinnige verlichting van een ondergaande zon aan een najaarswolkenhemel!

De eerste en sterkste indruk, die welke u het meest bijblijft, is die van de tinten, neen van de kleuren. Want Amsterdam is kleurig, niet bont, niet hard, maar zacht geschakeerd. Het is het rood, wit en blauw van onze driekleur, die de grondschaal vormen, maar oneindig in variaties en overgangen van scherp rood tot groenig roze, van blank-wit tot flauw ivoor-geel, van kobalt tot lood-blauw.

Ver naar achter, onder de welving van een beginnenden avondhemel in teedere blauwe tinten, ringde een strakke band van rustig groen-blauw water onder een tot paars vervloeienden horizont.

En de huizen met hun gebeeldhouwde ivoor-witte gevels staan dichtbij in gesloten gelederen, naast elkaar als trouwe vrienden en dichtbij rijzen plotseling op, als vreemdelingen, de starre, blanke lijnen en vlakken van het Witte Huis en buigt zich de welving van de nieuwe Raadhuisgalerij, als de tinnen van een stadsmuur. En in de verte rijzen de andere torens op van Amsterdam, fijn en ijl tegen de lucht; verwazigend in de sfeer en toch duidelijk zichtbaar, staan de daken en koepels der kerken, zoo bekend van dicht bij en nu zich verheffend boven de massale huizenblokken, die kleiner voor 't oog zijn geworden, boven dat land van grillige daken, van helkleurig rood tot effen grijs-blauw, zoo vreemd, alsof zij nieuwe, nooit zóó geziene, bouwwerken waren.

De geluiden uit de stad klinken helder op. Het ratelen van rijtuigen en karren, het gebel van trams en zelfs den roep van een straatventer hoorden we nog duidelijk op deze hoogte (45 M.).

Juist deze hoogte is voor het genieten van het panorama op dit uur, het meest geschikt. Want men kan beneden op den beganen grond nog alles duidelijk ontwaren, alles is reeds klein genoeg om tot een geheel, dat gemakkelijk overzien kan worden, te vervloeien en alles is nog groot genoeg om iets werkelijks te behouden. De menschen, die wij zien loopen, zijn nog menschen en geen groetske aardman-poppetjes, bewogen door een vernuftige mechaniek. De elektrische trammen, die gij rechts van u beneden over de Raadhuisstraat ziet glijden, blijven nog altijd gevaarten.

(Slot volgt).

BERNARD CANTER.

HERFSTGLOED.

De roode boomen in de lange lanen
lichten, ontgloed in rossen toortsengloed.
Naast donkre dennen in de diepe lanen
schaatren ze uit hun laatsten levensgroet.

De roode en gele neergevallen blâren
dekken den grond: een vonkend vuurtapijt,
wanneer de zon op 't purpuren kleed van blâren
flonkrenden glans van gouden stralen spreidt.

De herfst, bewust van laatste levensglorie
werpt om zich heen een knettrend kleurenvuur,
ontsteekt flambouwen, tot een vlamnglorie
staat om zijn baar, in 't klare stervensuur.

Zinkt herfst ontzield in winters kille armen,
buigen de boomen statig 't hooge hoofd,
dan dwarrelt 't loof geluidloos uit hun armen....
naakt staan ze en zwart; als fakkels uitgedoofd.

DINA MOLLINGER.



PENANG. OLIFANTEN AAN HET WERK.

PENANG.

ALS je het zeer twijfelachtige buitenkansje hebt, dat je door te laat komen der bagage, zonder eenig „gepäck”, op het uiterste nippertje aan boord moet gaan, en je moet op die wijze een ruim tweedaagschen tocht van Singapore naar Penang maken, in het heerlijk vooruitzicht, dat ook dáár nog vijf volle dagen zullen verstrijken eer de koffers er kunnen zijn, dan is die omstandigheid niet bevorderlijk voor eene enthousiaste stemming.

Ik kan dan ook niet zeggen dat de aankomst te Penang uitmuntte door eene bijzondere dartelheid of goedgehumeurdheid.

Mijn vrouw, allerverschrikkelijkst gedupeerd door het gemis van de meest noodige toilet-artikeltjes, ik zelf gestoken in

een geleend wit pakje, dat mijn verschijning geen bijzonderen luister verleende, aangezien de mouwen niet veel verder reikten dan de ellebogen en pantalon mijne enkels vrijwel onbedekt lieten.

Zoo stonden wij, arme verlatelingen, droevig op het dek en wachtten op het mogelijk komende „wonder”.

En ziet in het land van de „stille kracht” daagde redding. De Nederlandsche vice-consul Hamel bleek in omvang en lengte vrijwel met mij overeen te stemmen, terwijl eene hem bekende dame merkwaardige gestaltengelykenis met mijne vrouw vertoonde.

En... al ware *hij* niet Nederlandsch ambtenaar en *zij* niet vaderlandslievend geweest, in de Tropen zijn hulpvaardigheid en gastvrijheid zoo algemeen heerschende deugden, dat ook bij

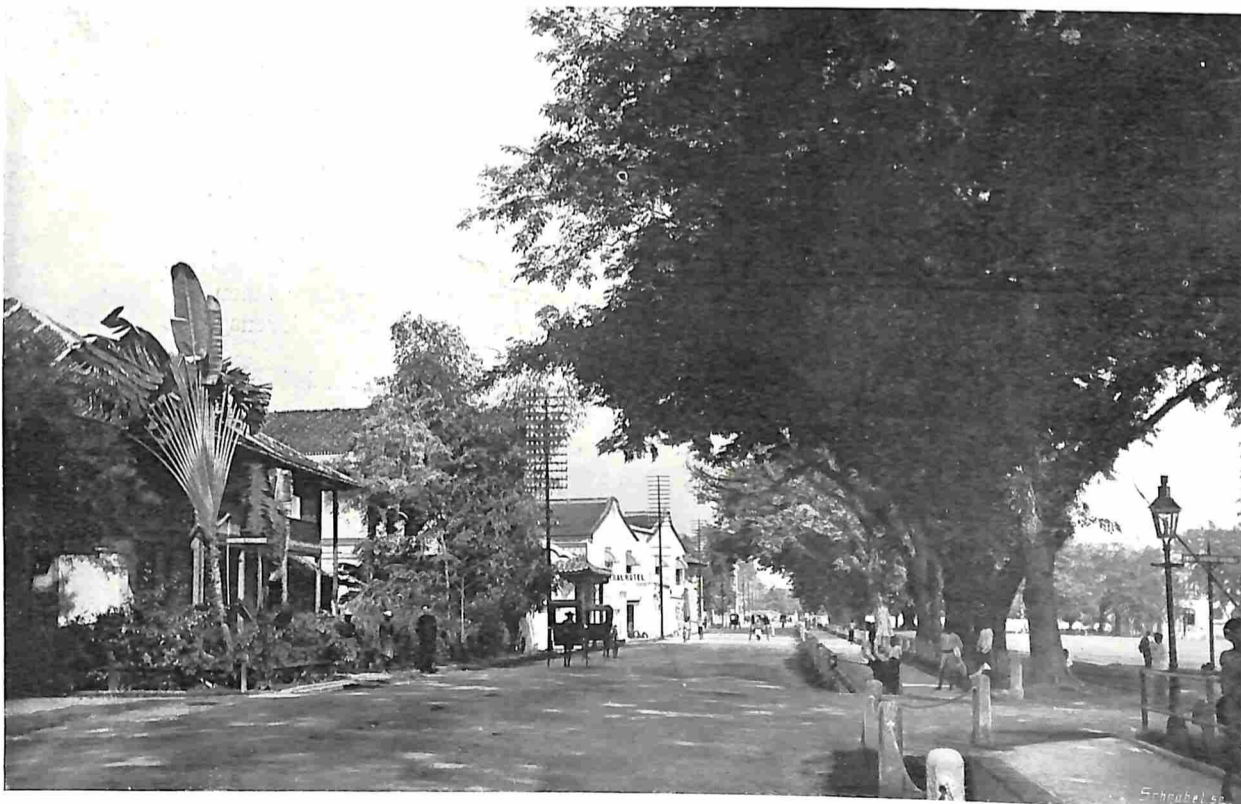
minder gelukkige harmonie van nationale gevoelens, ongetwijfeld ons de zoo dankbaar aanvaarde hulp zou zijn verleend. Blank steunt blank en geen moeite wordt tegroot geacht om den vreemdeling aangenaam te zijn.

Zoo konden wij dus geheel gemetamorphoseerd in weder „fähige” persoonlijkheden kalm het volgend schip met onze eigen plunje afwachten.

Toen hebben we Penang „angesehen” en het waren de „Botanical gardens” die het van al het overige door hun schoonen aanleg en hun pracht van boomen en gewassen wonnen.

Maar ook Penang zelf is wel een aardige plaats.

Een ruime, goed onderhouden boulevard, waarlangs de huizen der aristocraten, loopt langs de geheele stad. Hier en daar verbreedt hij zich tot een mooi sportterrein, waarop wij dan groepjes jongelui hun geliefd spel zien uitoefenen, want den zin voor sport bespeurt men overal in de Straits; ook ziet



STRAAT IN PENANG.

men steeds, waar Engelschen zijn, mooie paarden. Evenals Singapore, ligt de stad vlak aan zee. Penang is dan ook geheel een in- en uitvoerhaven, en wel een vrij belangrijke hoewel niet in die mate als Singapore.

Er zijn niet veel Hollandse handelshuizen en dus is het getal landgenooten ook gering.

Van Chineezers is de stad overvol. Voorts heeft men er een zeer bonte bevolking van Maleiers, Arabieren, Siks, Klingaleezen, enz.

Deze „Klingen” zijn mooie menschen. Zij behooren evenals wij tot den Arischen stam en komen van Madras.

Zeer donker getint en van slanke, ietwat magere gestalte vertoonen zij dezelfde trekken als wij westerlingen.

Hunne kleeding bestaat uit slechts één wit laken waaruit de bij zwart af donkere kop, armen en beenen steken. Het is een goedwillig volkje. Lichaamskracht bezitten ze niet veel en bijzonder intelligent zijn ze evenmin. Het groote, algemeen heerschend gebrek is een zeer overmatig gebruik van alcohol. Drinken is hun grootste genot.

Het is voor zoo'n „kling” volstrekt geen bijzonderheid om achter elkander een of soms twee flesschen brandewijn of whisky op te drinken. Op enkele feestdagen hebben er groote bacchanalen plaats. Dan is letterlijk de gansche bevolking smoordronken.

De eenige plaats in Nederlandsch-Indië waar men ze ook aantreft is Medan, verscheidene zijn daar werkzaam op tabaks-ondernemingen, of oefenen het bedrijf uit van kleermaker, schoenmaker of winkeliertje.

Het type van den „Sik” is geheel anders. De Siks zijn groote, breede kerels, reuzen. Ze hebben bijna allen een ikzwarten kroesbaard. Door hunne imposante verschijning en vrij goed verstand, hunne eerlijkheid en trouw, bezitten zij eigenschappen om als politiedienaar en krijgsman op te treden. En in alle Engelsche kolonies, tot in Hongkong toe, ziet men deze Siks als dienaren van den heiligen Hermandad. Zij komen uit Bengalen.

Onder de gegoede te Penang gevestigde Chineezers zijn er velen die men in onze Oost met den naam „fox-terriers” bestempelt. Zij hebben zich den staart af laten knippen en gaan volkomen Europeesch gekleed. Ook hunne dames ziet men een hoed en japon dragen, „tout comme chez nous”. Het Chineesche theater dat we bezochten was niet bijzonder belangwekkend. Het was eene verwording van de zeer interessante tooneelvertoningen die we in China gezien hebben. Vieze, in kakelbonte, gescheurde en gelapte costumes gestoken jongens en mannen, stonden tegen elkander te schreeuwen. Het stuk moest „eene ontdekte samenzwering” weergeven, maar wij genoten niet anders dan hartverscheurende ketelmuziek en een oneindige reeks schijngevechten, waarin geen enkele mooie lijn of gebaar te ontdekken viel. De Chineesche volksman schijnt geen fijnproever te zijn, want 't was er tjok vol.

In een rikshaw lieten we ons terugrijden naar het hotel.

De rikshaw is een soort handtilbury. De Chineezers die deze karretjes trekken hebben een ongelooflijk uit-



PENANG. DE BOTANISCHE TUINEN.

houdingsvermogen. Ze winnen het in vlugheid en taaheid van een paard. Uren achtereen kunnen zij in gestrekten draf het voertuig met zijn vracht voorttrekken.

Zoals te begrijpen is, bestaat hun toilet alleen uit het uiterst noodzakelijke, nl. een zwembroek. Terwijl ze daar voortstormen, glimt hun gele huid als boter.

Een middel om rijk te worden is dit metier zeker niet. Voor een bagatel loopen deze lieden uren ver. De zeer stoere mannen houden er eigenaardige bijgeloovige begrippen op na. Zoo is het een gunstig teken voor den heelen dag als zij met doodsgevaar juist tijdig een tram of rijtuig hebben weten te passeeren, hetgeen wel eens bedenkelijk voor den passagier kan zijn.

Wij brachten een bezoek aan een opiumkit, waarvan de indruk niet aangenaam is.

In een slecht verlicht, laag en kwalijk riekend vertrek liggen de schuivers bij elkander. Elk heeft een vrij lange pijp, die aan het einde omgebogen en verwijd is, zoodanig, dat er plaats



PENANG. HET FORT.

is voor een klein balletje opium. Ze houden de pijp boven een lampje, waarna met één lange teug het verderfelijke gif wordt ingezogen. Telkens wordt de pijp van een nieuw balletje voorzien en even vaak doet zich de verderfelijke uitwerking van het inhaleeren gevoelen.

Eindelijk geraken de schuivers in een staat van zinsbedwelming, van verdooving. Ze krijgen prikkelende genotsdroomen en liggen in een afschuwelijken slaap. De walglijkste tooneelen ziet men nu, die zeker niet beschreven kunnen worden.

De verslaafden vermageren zeer. Ze zijn weldra niet veel meer dan vel over been. Een enkele wordt plotseling bevangen door een soort van razernij, in welken toestand hij in staat is tot de bloedigste moorden.

De opium is het verderfelijkste en gevaarlijkste genotmiddel en de „beschaafde” blanke opvoeders mogen, zij het ook met opoffering van de geldelijke winst, de opium wel verbannen.

Hoewel er eens in de week een behoorlijke stoombootverbinding tusschen Penang en Medan, ons volgend station, is, waren wij door de omstandigheden genoodzaakt tusschentijds te vertrekken. Het eenige beschikbare schip was een klein Chineesch bootje.

's Middags om drie uur gingen wij aan boord. Een reusachtig aantal Chineesche koelies, die als haringen in een ton op elkander gepakt zaten, vormde het contingent van de 2e klasse. Ze zaten of lagen door elkander tusschen de lading, die uit allerlei viezen rommel, waaronder de afschuwelijk riekende doerianvruchten, bestond.

Een klein gedeelte bij den achtersteven diende als eerste klasse

Er waren ongeveer twintig lotgenooten — dames en heeren. Het geheel was zoo klein, dat men zich zelfs op het dek nauwelijks roeren kon. Had men den moed met levensgevaar de laddertrap af te dalen naar de zoogenaamde hutten, dan viel men bijna flauw van de vuile bedompte lucht daar beneden. In de hut gekomen zag men een op de vlucht slaand leger van kakkerlakken, zoodat men zich ten spoedigste weer omwende. Toch had ik juist nog tijd om den hofmeester waar te nemen, die straks op het dek de tafel zou dienen. Uit de mandiekamer (badkamer) had hij zoeven een schep vuil water opgehaald en ik zag hem daarmede de soep wat aanlengen.

Men begrijpt met welk een graagte we het diner tegemoet zagen. Maar al was onze verwachting niet hoog gespannen, de werkelijkheid zou onze ergste vrees overtreffen.

De aanvoerder van het fregat was een Engelschman, de eenige Europeaan van de bemanning.

Hij nam plaats aan het hoofd van de tafel, als ik ten minste het met een smerigen lap bedekt plankier, dat als zoodanig dienst deed, zoo noemen mag. Heer kapitein had blijkbaar de whiskyflesch eer aangedaan. Hij lag ten minste in een niet bijzonder esthetische houding in zijn stoel. Het eenige geluid dat we van hem hoorden, was „Goddam”, maar dit woord werd dan in allerlei intonaties herhaald.

Toen een der passagiers wijn bestelde en de Chineesche bediende niet het goede merk bracht, vloog de „schipper in Gods hand” op en sloeg en trapte zijn onderhoorige zoodanig, dat deze met het hoofd tegen de verschansing sloeg en daar bleef liggen. De verkeerde flesch werd nu aan gruis gesmeten en een nieuwe kwam niet. Aangenaam vooruitzicht.

Ieder stond op en protesteerde, maar een stortvloed van „Goddam's” was het enig bescheid. De kapitein raasde en tierde voort en viel eindelijk in een snorkenden slaap op het dek.

Er kwam een stijve bries en het erbarmelijk scheepje kraakte en piepte zóó, dat we dachten, het zou weldra uit elkaar slaan. De avond viel en velen waren overtuigd dat we het daglicht niet meer zouden terugzien. Als een kudde opgedreven schapen zaten wij eerste-klassers bijeen, terwijl naast ons in de 2e klas de heele staartenbevolking van angst brulde.

Bij elke nieuwe windvlaag rammelde het bootje zoo verschrikkelijk, dat we rilden.

En zoo ging het den heelen langen nacht door. Eindelijk bejaarde het weer, eindelijk ook zagen wij het grauwen en verdoende zich, wonder boven wonder, werkelijk de kust van Sumatra. We naderden werkelijk land.

Met eenige schoppen wekten wij den kapitein, die onmiddellijk zijn „Goddam” als morgengroet uitstootte, zich daarna rekte, rondkeek, opstond en naar de voorplecht waggelde. We hoorden hem razen en tieren, maar... we waren er bijna.

Nog een half uurtje en, God zij dank, de tocht was volbracht.

Dadelijk na aankomst deden we ons beklag en werd de commandant in verzeekerde bewaring genomen en, zooals ik later vernam, afgezet. Op reis zijn is prettig, maar zonder bagage gaan en zóó terug is toch niet de ideale manier.



MARIA, OP DE KLOK VAN GEERT VAN WOU TE KAMPEN „1481”.
(Men lette op den sierlijken rand).

klok allengs zoowel tot geestelijke als wereldlijke doeleinden gebruikt werd. Het was te voorzien, dat dit dubbele gebruik allengs tot botsing moest leiden en scheiding in klokken voor beider gebruik moest brengen.

Aldus ontstonden voor wereldlijk gebruik de banklok 1), de waakklok, enz., zelfs werden op de wallen klokken opgehangen, om de burgers ten strijde te roepen. Ofschoon zij voor militaire doeleinden reeds in het begin der 11de eeuw voorkomen, werden eerst sinds de 12de eeuw bepaalde torens hiervoor gebouwd. Het belang, dat men aan dergelijke klokken toeschreef, blijkt het sterkst hieruit, dat oproerige steden soms gestraft werden met het wegnemen van de banklok. Soms verbood de belegeraar aan den belegerde de klok te luiden. Hield hij zich hieraan niet, dan werden de klokken bij de overgave tot goeden buit verklaard. Uit dit gebruik is stellig afkomstig het vergen van klokken-schatting, zelfs van de kerkklokken bij de overgave eener vesting. Soms werden zelfs de klokken medegevoerd, of hun gebruik tijdens het bezet houden van de stad verboden.

De namen, waaronder deze soort van klokken voor wereldlijke doeleinden bekend zijn, zijn meestal sprekend, soms geestig, bijv. de Raadsklok, de Schepen-klok, Stad-huis-klok, Werkklok, Bierklok 2), Waakklok 3), Tins-klok, Moordklok 4), Empata 5), Vegersklok 6), Brandklok, Marktklok 7), Koornklok 8), enz. Een afzonderlijke soort van klokken vormt de Gerechtsklok, opgehangen om door den aanklager geluid te wor-

EEN PRAATJE OVER KLOKKEN.

(Slot).

HET luiden tijdens de begrafenis was in de middeleeuwen vooral in zwang tot wering van booze geesten van den stoet, waartoe zelfs de personen, die er deel van uitmaakten, met bellen liepen. Op vele plaatsen is dit klokkenluiden nog in zwang en bestonden en bestaan verschillende tarieven naarmate de groote of kleine klok geluid werd.

Het luiden ten teeken van rouw op bepaalde uren en dagen achter elkander bij het overlijden van een vorst schijnt van later dagteekening te zijn; in de middeleeuwen zwegen zij dan juist.

Het luiden van klokken tot afwering van onweer was oorspronkelijk een roepstem tot gebed, maar allengs schreef bijgeloof den klokken zelfs de kracht toe om den bliksem, wolkbreuk, hagel enz. te breken. Bedenkingen, die hiertegen werden aangevoerd, trachtte men te ontzenuwen door te wijzen op de luchttrillingen door het luiden teweeggebracht, waardoor de wolken verspreid werden.

Bij dit soort van klokkenluiden moet natuurlijk verschil gemaakt worden, wanneer het als waarschuwing gedaan wordt voor reizigers, die in de bergen door sneeuw of zwaar onweer overvallen worden. Hier geldt het een waarschuwing en wegwijzing.

Verwant aan de weerklok is de stormklok. Wie onzer herinnert zich hierbij niet den Roelandt van Gent met zijn opschrift:

„Roelandt, Roelandt, als ick kleppe dan is 't brant,

Als ick luije, dan ist storm in Vlaenderlant.”

Ook aan de stormklok werden vroeger tooverkrachten toegeschreven, ofschoon zij oorspronkelijk een roepstem tot gebed in zware tijden was. Zooals reeds hare opschriften melden, klonk zij bij vijandelijke aanvallen, branden, overstromingen, enz. Het zal reeds gebleken zijn, dat de



KLOK IN 1672 GEGOTEN DOOR PIETER HEMONY.



De Salvator op de klok van Geert van Wou te Kampen „1481”.



De H. Martinus op de klok van Geert van Wou te Kampen.



De H. Nicolaas op de klok van Geert van Wou te Kampen.

den tot het samenroepen der rechtters 9). Tot hen behooren ook de Diefklok, de Arme Zondaarsklok), de Schandeklok 10), enz.

Langzamerhand deed de klok ook hare intrede in de kloosters, waardoor soms wijvingen ontstonden tusschen kloosters en parochiën over het luiden.

Bij de Franciskaners luidde, wanneer hun levensmiddelen uitgeput waren, de Hongerklok, om de geloovigen op te wekken hen van spijs en drank te voorzien. Allengs nam het luiden van de kloosters zóó toe, dat in de 17de eeuw klachten rezen en verbodsbepalingen wenschelijk geacht werden.

Voor inwendige diensten breidde zich hun toepassing uit. Zelfs werd het mode bellen als sieraad aan de kleederen te dragen, soms in den vorm van een zilveren gordel, overdekt met bellen. De oorsprong van deze

mode is onbekend. Vroeger kwamen zij reeds aan de narrenkappen voorgeestelijken droegen ze in navolging vanden hoogepriester 11).

Het ligt voor de hand dat men bij 't gebruik van meerdere klokken op het denkbeeld kwam, om hun klanken tot een harmonisch geheel samen te voegen.

In een handschrift uit de zesde eeuw afkomstig uit het klooster St. Blasien, komt een tekening voor, waarop een monnik met een hamer aan vijf klokken tonen ontlokt. Dit soort van spel ontwikkelde zich vooral in Engeland, maar het land der klokkenspellen is Nederland, waar het eerste groote, volgens de meening van sommigen, door een krankzinnige in 1481 te Aalst gemaakt zou zijn.

Om die klokkentonen tot één harmonisch geheel samen te voegen, werden vooral hoge eischen gesteld aan den klokkengieter.

Het klokkenspel heeft zijn ontstaan te danken aan het zoogenaamde beieren, waaraan het wellicht niet overbodig is een woord te wijden. Het behoorde tot de vreugde-uitingen op feestdagen, dan moesten de klokken zich evenals de menschen anders uiten, dan in het gewone leven. Het luiden werd vervangen door het „beieren”, waaraan alle klokken in den toren deelnamen. Men verrichtte het door middel van een touw, dat aan den klepel van de klok gebonden werd, en waaraan heen en weer getrokken werd. De naderende of de tegenwoordige feestvreugde werkte soms zóó bedwelmend op den beieraar, dat de klok tot berstens toe geslagen het ontgelden moest, van daar dat het werkelijke beieren hoe langer hoe beperkter werd en vervangen door hen met stokken of houten hamers te slaan. Ten slotte is het eigenlijke beieren alleen nog tot ons gekomen in liedjes, die ons soms voor moeilijk op te lossen vraagstukken plaatsen. Zoo klinkt het in het Zuiden van Limburg:

„Boem bam beieren
De köster it gein eieren,
War it er dan,
Spek in de pan,
Ei! Wat 'ne lekkere köster dan.”

In Zeeland heet het liedje anders:

„Biem bom beyere,
De klokke (of: de koster) lust geen eijere,
Wat lust ze (of: i dan?
Spek in de pan.”

In Van Vloten's Nederlandsche Baker- en Kinderrijmen heet het:

„Bom ,bam, beieren,
De klok die lust geen eieren,

Wat lust zij dan?
Spek in de pan.
Is dat geen lekkere
bombam?”

Wat hebben nu eieren en spek met de klok te maken? Laten wij luisteren naar de uitleggers. J. Habets zegt, dat de klokken, zooals wij zagen, drie dagen der goede week zwijgen. Het volk verhaalt, dat zij dan

naar Rome reizen, waar zij samen komen om den Paus te zien en terugkeerende eieren medebrengen. Wij — wellicht aangestoken door den geest van praktische oplossingen — brengen en eieren en spek in verband met het gieten van de klok.

In de rekeningen van de klok van Domburg 12) van 1612-1613 leest men, dat aan Mr. Jan Burghuys, den klokkengieter, f 6.00 betaald werd om eieren te koopen, om te gebruiken tot de klok. Toen te Zwolle in de 15de eeuw de gieter een metalen kanon, waarvan de goot aan anderen herhaaldelijk mislukt was, moest gieten, werd veel spek verantwoord, dat dienst moest doen bij de afkoeling en na gebruik verdeeld werd. Worden ten slotte niet bijna dagelijks in de keuken eieren gebruikt bij spijsen, die in vormen gegoten worden? Zou uit deze feiten niet de koppeling van die eieren en dat spek te verklaren zijn?

De uitdrukking: „Hij kijkt of hij 't te Keulen hoort donderen”, brengt men ook in verband met dat beieren. Eertijds toch bezat, volgens de overlevering, geen stad zooveel klokken als Keulen. Wanneer op hen gebeierd werd, dan werd de lucht zóó met geluiden vervuld, die alleen den donder evenaarden.

Door op de klokken later met stokken of hamers te slaan, was de beieraar in staat ze eenvoudige wijzen te laten weergeven. Het aantal klokken door één beieraar te bedienen was echter gering en bedroeg drie tot zes. Daar dan soms meer dan één beieraar tegelijk moest samenwerken, werden de klanken meestal zeer verward. Hierin kwam een groote verbetering door de toepas-



GEDEELTE VAN DEN BOVENRAND VAN EEN DER KLOKKEN VAN GEERT VAN WOU TE KAMPEN, LUIDENDE: GHERARDUS DEWOU ME FECIT ANNO DUI MCCCCLXXII.

sing van het klavier op de klokken, dat reeds bij de orgels bestond. De orgels toch bezaten eertijds toetsen, die bijna een hand breed waren en ook met den vuist bespeeld moesten worden, waarvan ook de verouderde uitdrukking „die orgel schlagen” afkomstig is. Het voetklavier aan het orgel werd eerst in 1480 te Venetië uitgevonden door zekeren Bernhardus, bijgenaamd „de Duytscher”.

Ofschoon wij Nederlanders ons eigen woord „klokkenspel” hebben, gebruiken wij ook soms het uitheemsche „carillon”, dat afgeleid is van het Italiaansche „quadriglio”.

Maar behalve door middel van klavieren met handen en voeten, kunnen de klokken ook verbonden met het uurwerk bespeeld worden. Dit is ontstaan uit het zoogenaamde voorslag, zijnde een accoord van klokken, dat het slaan der uurklok voorafgaat. Een van onze oudste voorstellen was zeker dat van Utrecht, waarvan de Cameraansrekening dier stad van 1380 gewag maakte.

Ofschoon wij ons voorstellen de inrichting der klokkenspellen nog afzonderlijk te bespreken, zoo willen wij hier toch aanstippen, dat bij het eerste klokkenspel met het uurwerk verbonden, het klavier vast was en eerst later het verschuifbaar klavier werd uitgevonden. De oudste tonnen waren van hout, met ijzeren platen bekleed, later werden zij van ijzer vervaardigd, totdat Jan van Cal, uurwerkmaker van Nijmegen, het eerst voor Delft een koperen ton maakte.

Wij spraken reeds van Aalst als *de* plaats, waar de klokkenspellen werden uitgevonden, maar gelooven, dat zij zich, evenals de meeste uitvindingen, eerst allengs ontwikkeld hebben. In elk geval zijn de meeningen omtrent den uitvinder even verdeeld als omtrent de plaats van de uitvinding.

Hooge eischen worden aan het gieten van klokken gesteld en in dat opzicht steekt torenhoog onder alle vroegere en hedendaagsche vakmannen, niet alleen in ons land, maar ook in de geheele wereld, Geert van Wou uit, wiens klokken door zuiverheid van toon, verscheidenheid van opschriften en fraaiheid van beeldwerk uitmunten. Zijne klokken voldoen aan den eisch, dat zij afgewerkt konden worden, zooals ze uit de groeve kwamen, zonder dat noch vijl noch beitel eenige verandering aan haar bracht.

Toen later de klokkenspellen talrijk hun intocht in de steden hielden, blonken Pieter en François Hemony in de 17de eeuw uit. Hun roem als vervaardigers van klokkenspellen bepaalde zich niet tot ons land. Een lange reeks zouden wij kunnen geven van namen van steden, waar dagelijks nog hun metalen monden spreken, maar wij zullen er ons toe bepalen te vermelden, dat geen mindere dan een Vondel hun zijn lied wijdde, en in lateren tijd Mr. J. van Lennep hun een eerezuil stichtte door zijn „In de klok”, waarin hij een bezoek aan hunne werkplaats te Amsterdam schetst.

In den loop der tijden zijn vele klokken tot kanonnen vergoten. Wie kent niet uit onze Geuzen-liederen het couplet uit Bossu's klaaglied: 13)

„Mijn vast betrouwen was mijn schip,
Godt had ick gantsch verlaten,
My docht het was een harde klip,
Daer mochten gheen scheuren op vaten 14),
Maer daer quamen van de pompen 15) in de vloot,
Die Hendrick van Trier van clocken goot,
Sy maeckten groote gaten”.

Toen later de Fransche omwenteling haar intocht hield, moest menige klok kanonspijs leveren. Dit feit werd in eenige penningen vereeuwigd, waarbij een met het opschrift

„Monument de Vanité
Détruit pour l'utilité
L'an deux de la liberté.”

De klok, zwevende tusschen Hemel en aarde, vormt als het ware een schakel tusschen beide. Zij richt de blikken hemelwaarts en noodigt den mensch tot gebed, arbeid en rust. Jubelend verhoogt zij de stemming op onze feesten. Droef klinken hare tonen bij het grafwaarts gaan, maar naar hooger wijzend. Tusschen doop en graf laat zij haar klanken op 's menschen levenspad hooren, bemoedigend en vermanend. Is het wonder, dat dichters uit vroegeren en lateren tijd haar hun liederen wijdde?

F. A. HOEFER.

1) De „bancklocke”, waarmede de ingezetenen werden bijengeroepen voor bekendmakingen en afkondigingen; ook om gewapend ter verzamelplaats te verschijnen. 2) Zij riep te Danzig elken avond de burgers ten biere in den „Artushof”. Elders gaf zij het sein tot het sluiten der bierhuizen. 3) De klok, waarmede de nacht werd aangekondigd, als zoodanig wordt zij ook poortklok genoemd. 4) Ter samenroeping van de gewapende burgerij te Straatsburg. 5) Ten teeken, dat de tijd tot het kneden van brood daar was. 6) Ter herinnering aan het straatvegen te Bon. 7) Marktklok of „coopclocke”, waarmede het begin van den verkoop werd aangekondigd. 8) De bel op de graanhal, waarmede de opening van de korenmarkt werd aangekondigd. 9) Bij de terechtstelling gebruikt. 10) Voor bankroeters, enz. geluid. 11) Exodus XXVIII, v. 33, 34, 35; XXXIX, v. 25, 26. 12) Bekend uit Domburg's Torenbrand van Hasebroek. 13) Uit „een claech-liedeken van den Grave van Bossu”. 14) Vatten. 15) Om de kleine schepen der Watergeuzen te bespotten, zeiden de Spanjaarden, dat zij in plaats van kanonnen houten pompen aan boord hadden.

GRAS ONDER BOOMEN.

GROOTERE boomen, hetzij alleen staande, hetzij tot groepen vereenigd, vormen steeds een sieraad voor een park, vooral wanneer zij in een gazon staan, waardoor de vormen in den regel nog veel beter tot hun recht komen. Een bezwaar is het echter, dat maar al te dikwijls het gras onder hen doodgaat, vooral wanneer de



TEGEN HET MOS WORDT GOED FIJN GESTAMPT IJZER-SULFAAT UITGESTROOID.

takken wat laag op den grond hangen. Niets nu is onaangenaamer, dan telken jare genoodzaakt te zijn het gras opnieuw



DE BOVENGROND WORDT MET EEN GROVE IJZEREN HARK FLINK, DIEP LOS GEHARKT.

te zaaien, en welke moeite men ook aan het gazon besteedt toch zal dit onder boomen ééns, en dikwijls twee keer per jaar



OM DE STAMMEN WORDEN GOOTJES GEMAAKT OM HET LANGS HEN AFLOOPENDE REGENWATER OP TE VANGEN.

moeten geschieden, wanneer niet de noodige voorzorgen getroffen worden. Wij stellen ons dan ook voor aan de hand van een artikel voorkomende in een Fransch tijdschrift mede te deelen, op welke wijze men onder groote boomen een gazon kan verkrijgen, dat geenszins voor dat in het volle licht onderdoet.

Wij moeten echter beginnen met op te merken, dat het onmogelijk is, en wel steeds zal blijven, om een goed gazon onder een boomgroep te hebben, wanneer de takken in elkander gegroeid zijn, zoodat alle licht onderschept wordt. Hetzelfde geldt voor boomen waarvan de afhangende takken den grond raken. Zijn de laatste niet minstens op één vierde van de doorsneden der oppervlakten, die zij bedekken, van den grond verwijderd, dan zal in den regel ook alle gras onder hen dood gaan. Onder zulke omstandigheden zal het uitgezaaide gras wel opkomen, doch op den duur is het daar niet tegen bestand, en gaat dood.

Ook onder Coniferen groeit het gras in den regel zeer slecht en zoo zal men onder groepen van pijn- en denneboomen, waar het gewoonlijk donker en droog is, zeer moeilijk eenige planten-groei kunnen onderhouden.

Bevinden de takken der boomen zich echter op korte hoogte van den grond, is er een paar meter ruimte tusschen de kronen en de aarde, dan zal het mogelijk zijn er een mooi en ook duurzaam gazon te hebben.

Wij veronderstellen dus, dat een gazon op een dergelijke beschaduwde plek moet worden aangelegd, waar het door slechte verzorging, of wat wel het meeste voorkomt, door het gebruik van ongeschikt graszaad te gronde gaat. De tijd, waarop men het gazon zaait, is op het resultaat van zeer grooten invloed. In onze streken doet men dit het best in de maand October.

Tegen dien tijd toch zal het blad geheel of grootendeels van de boomen af zijn, waardoor de jonge grassprietjes, zoodra zij opgekomen zijn, van veel licht en lucht kunnen profiteren. In het voorjaar zullen zij dan, voordat de boomen in blad komen, nog voldoende kunnen doorgroeien en later dus flink weerstand kunnen bieden aan de ongunstige omstandigheden, waaronder zij dan komen. Te laat in den herfst moet men echter niet zaaien, er bestaat dan gevaar, dat het kort na het opkomen der zaden hard begint te vriezen, waardoor de kiemplantjes dood zullen gaan.

Kan men niet meer voor half November zaaien, dan is het verstandiger er tot begin April mede te wachten. Gewoonlijk is de grond dan door de voorjaarszon reeds voldoende verwarmd, en zullen de regenbuien het kiemen bevorderen.

In den regel zal het onnoodig zijn het terrein, waarop het gras gezaaid moet worden, om te spitten; het is zelfs geraden dit zooveel mogelijk te vermijden, daar het altijd min of meer schadelijk voor de boomen is. Ook heeft de ondervinding geleerd, dat gras onder boomen gewoonlijk slecht groeit, wanneer de grond losgemaakt is, terwijl het zich uitstekend houdt, wanneer de aarde voldoende gesloten is.

Op beschaduwde plekken zal de grond nogal eens dikwijls met mos bedekt zijn, daar dit er welig groeit, en men moet aanvankelijk met dit geheel uit te roeien, wat tamelijk gemakkelijk geschiedt door het met zeer fijn gestampt ijzersulfaat te bestrooien, waartoe 2 à 3 kilo per are wordt gebruikt. Hierna wordt de bovengrond met een grove ijzeren hark, met lange tanden flink diep losgeharkt, van welke gelegenheid men tegelijkertijd gebruik kan maken om er wat mest doorheen te mengen.

Heeft men een kalkrijken, zandigen grond, dan doet men het best een stikstofhoudende organische meststof te gebruiken, zooals ouden koemest, guano, poudrette of gedroogd bloed, waardoor men voorkomt, dat het gras in de eerste jaren door gebrek aan voedsel geel wordt. Is het echter een goeden, kleiachtige grond dan mag er niet te veel van deze meststoffen aan toe gevoegd worden, aangezien er dan groot gevaar bestaat dat de plantjes gaan rotten. In dit geval kan men de grassen helpen door wat phosphorzuur in den grond te brengen, waartoe 50 gram slakkenmeel per vierkanten Meter uitstekend geschikt is. Nadat men de grond met deze hulp-meststoffen bestrooid heeft, moet hij nog eens flink doorgeharkt, en daarna met een fijne hark goed gelijk gemaakt worden.

Moet het gras langs een pad of een heestergroep gezaaid worden, dan doet men het best den grond met de rugzijde van de hark wat op te stooten en dan hellend af te harken, zoodat er een soort gootje ontstaat. Op deze wijze krijgt men een goed gezicht op de randen van het gazon, die dan volkomen zuiver kunnen begrensd worden, wat vooral later bij het afsteken zeer gemakkelijk is. Een andere wijze is een halve graszode langs de randen te leggen, waardoor de grens nog duidelijker in het oog loopt en het uitzaaien vergemakkelijkt wordt. Aanvankelijk staat dit wel niet erg mooi, doch wanneer het gras goed doorgroeit, bemerkt men al spoedig van het gelegde gras niets meer.

Vallen er, nadat de grond op de boven omschreven wijze bewerkt is, zware regenbuien dan zal het water langs de stammen der boomen naar beneden loopen en kleine stroompjes in de losse aarde vormen. Door het water worden dan de lichte zaadkorrels medegevoerd en dit niet alleen, doch zoodra de grond opdroogt, ontstaat er een harde korst, waar de kiemplantjes moeilijk of niet doorheen kunnen dringen. Om dit bezwaar te voorkomen, kan men op korten afstand van iederen stam er rond omheen een soort gootje maken, 10 à 15 c.M. breed en even diep. Hierin zal zich dan het water, dat langs de stammen loopt, verzamelen, waarna het gemakkelijk in den bodem trekt.



LANGS DE PADEN WORDT HET TERREIN HELLEND AFGEHARKT OM EEN SCHERPE GRENS TE KRIJGEN.

De soorten van gras, goed geschikt om in de schaduw te groeien, zijn niet zeer talrijk; toch is het van het grootste be-



OM HET WEGWAAIEN DER LICHTE ZADEN TE VOORKOMEN, WORDEN SLECHTS KLEINE HOEVEELHEDEN, DICT LANGS DEN GROND, UITGESTROOID.

lang er een goede keuze uit te doen, daar het voorkomen en de duur van het gazon juist van de gebruikte grassoorten afhan-



HET TERREIN MOET OP EEN DROGEN DAG GOED GELIJK GEROLD WORDEN.

heid in horizontale richting uitloopen, totdat het zweef-toestel eindelijk weer bijna stilstond en oogenblikkelijk daarna verticaal begon te dalen. En wederom zagen we een vrijen val, waarvan de snelheid echter sterk verminderd werd door den luchtweerstand van de 64 M² vleugeloppervlak. En zoo, van ongeveer 50 meter hoogte zagen we Wijnmalen ten slotte bijna loodrecht neerkomen op de aarde, zonder schok, rustig, kalm, bedaard, alsof zijn toestel een luchtballon van vreemde gedaante was, die zoetjes omlaag zakte omdat de stijgkracht met de zwaartekracht in evenwicht was gekomen. . . Toen wipte onze nationale vlieggkampioen onze onovertroffen luchtéquilibrist, van zijn stuurstoeltje omlaag en wandelde te midden van een aantal enthousiasten, die hem jubelend tegemoet waren gesnel naar den uitgang van het vlieggkamp, waar hem door het talrijk publiek een uitbundige ovatie werd gebracht.

En daarop stopte Wijnmalen z'n pijpje, kalm en rustig, alsof hij maar even een proefritje met een auto had gemaakt. . . .

Zoo hebben we dan in Nederland onzen wereldvermaarden luchtkampioen, den houder van het wereldhoogte-record, den tot dus verre nog onverwonnen vliegtoerist, met eigen oogen in de lucht aan het werk gezien. En zijn manier van vliegen heeft ons, en duizenden met ons, in extase gebracht. Want Wijnmalen's luchtcapriolen grenzen aan het onmogelijke. Zijn vliegtechniek is zóo gedurfd, zóo overmoedig, zóo dol-gewaagd en toch zoo verrassend-zeer, dat we ons bij het aanschouwen van zijn evoluties op vier- en vijfhonderd meter hoogte herhaaldelijk attrapeerden op de auto-suggestie, dat het vliegen met een toestel zwaarder dan de lucht even gewoon en even ongevaarlijk is als het rijden met een auto, of het varen in een motorboot. Zóo meesterlijk goochelde ons daar de held van den vliegtocht Parijs—Brussel—en—terug de illusie voor oogen, dat hij met zijn vliegmaschine letterlijk kan doen wat hij wil, dat we bij ons zelf zeiden: „de vlieggkunst is geen „vraagstuk” meer, de kwestie is opgelost en over eenige jaren vliegen we allemaal!” En die suggestie werd versterkt door de wetenschap, dat Wijnmalen's vluchten boven Nederlandschen bodem eigenlijk maar kinderspel waren in vergelijking met zijn nederdaling van 2800 meter hoogte in „vol plané” en zijn tocht Parijs—Brussel—Parijs met een passagier. Ook de vluchten van Küller boven Nederlandschen bodem, vooral zijn elegante, meesterlijke vliegprestaties boven het terrein der Eerste Nederl. Vliegvereëning te Breda hadden ons, en duizenden met ons, zoo vertrouwd gemaakt met het vliegen van den mensch als een zeer natuurlijk en bijna vanzelfsprekend feit, dat we den vlieger na ettelijke ronden nog slechts uit een zeker plichtsbef, vermengd met eenige deelen beleefdheid nastaarden. . . .

Zoo suggestief werkte op de toeschouwers de absolute zekerheid en het volkomen meesterschap waarmee Wijnmalen en Küller door de lucht scheerden, dat het schouwspel na enkele minuten reeds ophield te boeien. . .

Zijn wij, kinderen van de eeuw der mechanica en van de wonderen der electriciteit, dan zoo goddeloos gelaseerd, dat we ons over niets meer kunnen verwonderen?

Is het om in den stijl des tijds te blijven, een „psychisch defect” wanneer we ons niet meer kunnen ver-



Foto J. Stok G. Jz. WIJNMALEN IN ZIJN MACHINE GEREED OM TE VERTREKKEN.

bazen over het feit dat de twee vijandigste factoren die we in de verkeersmechanica altijd te bestrijden hebben gehad: de luchtweerstand en de zwaartekracht, plotseling onze beste maatjes zijn geworden, zonder wier krachtige medewerking de nieuwste vorm van verkeersmechanica eenvoudig onbestaanbaar zou zijn?

Zijn we dan geestelijk zoo ver heen, of staan we als denkende en de moeilijkste problemen direct begrijpende wezens zóo hoog, dat we het na eenige minuten doodnatuurlijk vinden, wanneer een Wijnmalen met een primitief vliegtoestel in de lucht trappen afdaalt en omlaag-spiralende glijbanen volgt en daarbij een oolijk spelletje speelt met die goede ouwe lobbes, de zwaartekracht?

* * *

Voor ons zelf is deze vraag geen probleem meer. Wij zijn van oordeel, dat de vlieggkunst als „schouwspel” niet lang zal duren. De suggestie toch die door de zekerheid van beweging der meesters in de vlieggkunst wordt gewekt, is een zoodanige, dat een verwend publiek zich na vijf minuten van extase begint te vervelen. Na een vrijen val met gestopten motor uit een hoogte van een paar duizend meter zal men dan een „looping the loop” willen zien. Eindelijk een jacht van aeroplanes op losgelaten vogels. En ten slotte zal men zich van de grootmeesters der vlieggkunst afwenden om noch slechts een kijkje te



Foto J. Stok G. Jz. WIJNMALEN EN JHR. RAM VOOR DE VLUCHT OP 10 NOV. TE EDE.

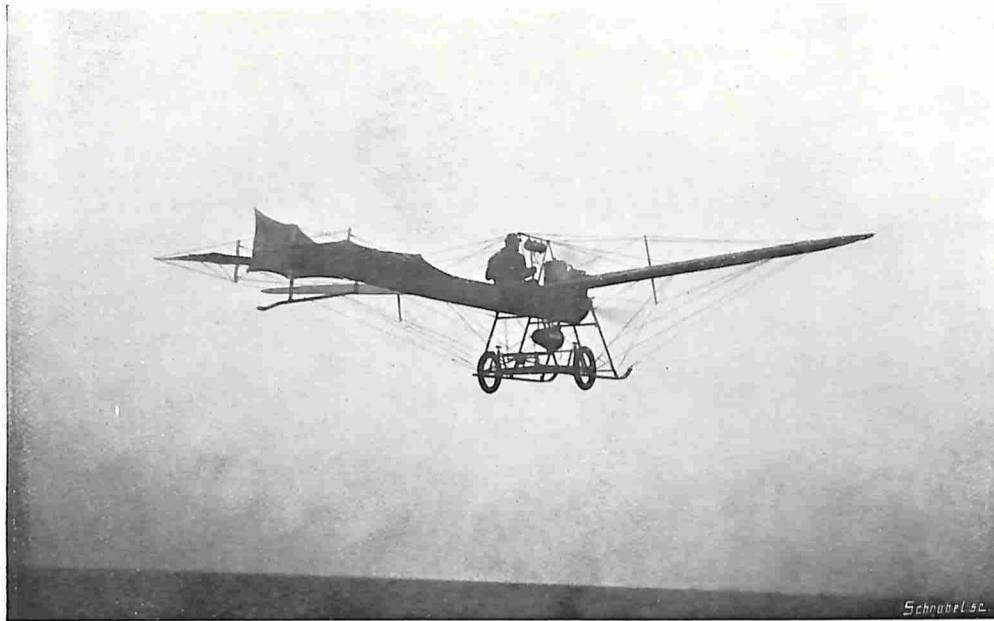


Foto H. Meyer

FRITS KOOLHOVEN IN VOLLE VLUCHT.

gaan nemen in het vliegekamp der „krukken”, wier onbeholpen bewegingen en gevaarlijke tuimelingen de lachlust en de spanning gaande houden....

HENRI MEYER.

Wijnmalen-Küller-Koolhoven.

ONZE drie Nederlandsche vliegers! Mag ik ze even voorstellen: Drie geheel uit elkaar loopende typen, die allen die overeenkomst hebben, dat ze alle drie *vliegen*. Drie landgenooten die in deze dagen door ieder genoemd zijn, door dat zij te zamen of ieder op zijn beurt bezig zijn het nationale luchtruim te veroveren.

Henri Wijnmalen ook hier de primus inter pares, in Frankrijk noemen ze hem „le célèbre aviateur Wijnmalen”, die naar Frankrijk ging, daar zag, daar leerde en daar overwon. Die mee aan de spits staat van de wereldberoemdste vliegers, die in één adem wordt genoemd met 'n Latham, 'n Morane, 'n Graham White, 'n Moissant. Student in de rechten te Utrecht, 21 jaar oud, hartstochtelijk jager en paardrijder, belust op sensaties, iemand van grooten kracht en durf, behept met ontzettend veel energie en wilskracht. Gaat naar Frankrijk, leert in Peau vliegen op een Blériot, kan het, doch... keert naar zijn vaderland terug. Voor een student een al te duur grapje. Heeft het geluk een oom te bezitten, behept met enorm veel ondernemingsgeest; die bovendien zijn neef als aviateur ontdekt en die besluit hem te zullen helpen. Dat alles gaat zeer snel, want een paar weken later heeft de heer Verwey — de bewuste oom — reeds plezier van z'n neef, die geheel onvoorbereid zoo maar een hoogte van 1200 M. bereikt.

Dan is hij te Mourmelon bij Henri Farman. Is dus nu aanhanger der tweedekkers geworden, bestelt het zoogenaamde militaire type met de 50 pk. Gnôme motor.

Op den 10 October j.l., 's ochtends heel vroeg, komt hij Farman uit z'n bed kloppen en zegt hem: „je veux tenter aujourd'hui de battre le record de la hauteur!... Farman kijkt hem even aan, staat verbaasd over zoo'n leerling, kent hem reeds voldoende om te weten dat het vergeefsche moeite zou zijn hem van een eens voorgenomen onderneming af te brengen en geeft Wijnmalen een paar kostbare raadgevingen. „C'est bien” zegt hij en floep... is ie weg.

Het is een pracht-ochtend, in breede kringen gaat het groote vlieg-monster hooger en hooger, wordt kleiner en kleiner, maar ook hoe langer hoe mooier, wordt 'n onaanzienlijk stipje in dit kolossale luchtruim en verdwijnt ten slotte heelemaal voor het menschelijke oog. Hij, daarenboven, zag wel, wist hoe hoog hij moest gaan, om 't wereldrecord te verbeteren... had het verbazend koud... maar had hij niet den vorigen dag aan zijn moeder geschreven: „morgen ga ik het hoogte-record probeeren en kom ik niet beneden voordat ik het heb gehaald?” Hoe koud 't ook was op dezen mooien herfstmorgen, aan wijken dacht hij niet. En dus ging het hooger en hooger. Totdat... zut en nog eens zut... de benzine-reservoir leeg was. Even op z'n verzegelde barometer gekeken, die hij met een ijzerdraadje om den hals had hangen, even goed gezien. En in z'n eentje daarboven mompelde hij: „Da's niet erg, ik ben er”. Dat gebeurde op 2780 à 2800 Meter boven de aarde. Geen benzine meer, dan maar „en vol plané” naar beneden. En binnen 13 minuten, 's ochtends om kwart voor acht, toen de meesten onzer er juist aan dachten hun dagtaak weer op te nemen, was hij al weer op den beganen grond. Het kleine troepje menschen, dat er van af wist, de officieele personages inbegrepen, zij allen toonden zich uitbundig enthousiast. Farman had voor z'n leerling geen woorden en waardeering genoeg. „Faites moi plutôt préparer une tasse de thé très chaude” lachte Wijnmalen, die half bevroren was, maar óók in één slag wereldrecordhouder in de hoogte. Sinds dien is er één in Amerika geweest, 'n zekere Johnstone, die moet nog hooger zijn geweest. Hijzelf is niet

meer, heeft z'n nek reeds gebroken. Dacht er over looping-the loop grapjes met een aeroplaan te gaan uithalen. Alsof het toch al niet gevaarlijk genoeg is, zonder dat. Wordt dat record gehomologeerd, dan zal Wijnmalen, als 't een beetje warmer wordt, met 'n beetje meer benzine en 'n sterkere motor het heusch wel tot 4 à 5000 Meter brengen.

Ongelukken, motorpannes, en al die andere vliegmaschine-ongevalletjes kent hij niet. Alleen in zijn leertijd is hij bij een overlandvlucht door een mist overvallen en landde boven een bosch. Eigenaardige gewaarwording. De machine zakte diep in de takken, hijzelf tuimelde omhoog, kwam op de beenen terecht en voor een beek te staan, in een houding, alsof hij daar reeds uren aan het visschen stond. Op 30 September nog onbekend in de rangen der gevleugelden, is hij op 2 October in één slag over de geheele wereld beroemd geworden.

Het eerste succes was er, het tweede bleef niet lang uit. Vijftien dagen later, op 16 Oct. vliegt hij op één dag van Parijs naar Brussel en vandaar terug naar St. Quentin. We hebben het in ons sport-overzicht reeds uitvoerig verteld, hoe hij, zonder de tegenwerking der

officials waardoor hij dus 2 uur vroeger had kunnen vertrekken, binnen de 12 uur in Parijs terug had kunnen zijn. Enfin, een volgende dag doet hij, wat geen enkele vlieger ooit heeft gedaan. Hij stijgt op, wordt door een zware mist overvallen, daalt viermaal, vraagt den weg, dwaalt geruimen tijd rond, neemt benzine op, loopt iedere minuut met z'n medepassagier Dufour, gevaar maar slaagt er toch in het eindpunt, Issy les Moulineaux, even over twaalven te bereiken. Vóór hem probeerden drie het kunststuk, ná hem nog eens vier. En faalden. Al is, wegens een beweerde reglementsovertreding alleen de raid erkend, niet den tijd, waardoor zijn prestatie op het maximum (36 uur) is gesteld, Wijnmalen (hij deed er in werkelijkheid 27 uur over) is en blijft de eerste die den overlandvlucht volbracht, onder omstandigheden, waarvoor ieder ander zou zijn geweken!

Henri Wijnmalen triomfator! Ongetwijfeld. In het buitenland, vooral in Parijs, waar iedereen hem kent, een der populairste vliegers, uiterst bemind bij de massa van duizenden en nog eens duizenden, die men daar als aanbidders der lucht-veroveraars kan vinden.

„Wijnmalen” kan zich er op beroepen op aviatiek-gebied in October wel de man van den dag te zijn geweest. Als men nu weet dat hij eerst op 15 Aug. j.l. zijn brevet haalde, dan staat men werkelijk verbaasd over dergelijke prestaties.

Het is een allercharmantste jongen, ietwat humeurig, heerlijk slordig, met een hart van goud. Toen duizenden menschen hem te Issy om z'n handtekening vroegen, voldeed hij er aan, toen nog eens duizenden volgden, en hij als 't ware in z'n hangar werd teruggedrongen, toen was z'n hand stijf... ditmaal van het schrijven. De massa werd zeer terecht teruggedrongen, doch twee heel eenvoudige gekleede jongelieden waagden het den ordebevaarders te trotseeren, stormden op Wijnmalen aan met een: „Voor een landgenoot maakt u zeker een uitzondering” en altijd even eenvoudig lachend en dankend voor de gelukwenschen, teekende hij met volle hand z'n naam. En dankbaar trokken de in Parijs hard zweegende landgenooten af, tevreden dat hij, hun Wijnmalen, een Nederlander was.

* * *

Naast 'n Wijnmalen triomfator, gaat een Verwey triomfator! Haalde de neef daar ginds succes op succes, in stilte werd in ons land gearbeid. Totdat de menigte op 9 November j.l. versted stond, toen het naar Ede trok en daar een 500 H.A. groot vliegerterrein vond, geheel ingericht volgens de eischen des tijds, een aerodroom up-to-date en drie dagen later, op 12 November, in nog grootere massa's te Soesterberg een tweede vliegekamp van denzelfden, voor zich zagen, waarvan zoowel Wijnmalen, Küller en Koolhoven getuigden, dat deze twee vliegekampen mooier, grootscher en practischer waren, dan alle andere van naam en beteekenis in het buitenland.

Is grooter lof mogelijk? We hebben de laatste weken, zoowel te Ede als Soesterberg dag aan dag op die kampen als 't ware geleefd. We hebben daar alles in werking gezien en dan dient erkend dat de machtige organisator is het geheel, J. F. Verwey, als van zelf eerbied afdwingt, voor hetgeen hij ook nu weer tot stand bracht. Z'n medewerkers, de heeren D. Siem, Mr. H. A. G. Venema en A. Smits mogen gerust in één adem genoemd worden, ook hen moeten en mogen woorden van lof niet worden onthouden.

* * *

Welnu, 9 November is er te Ede gevlogen, 10 Nov. ook en 12 Nov. nog eens. Telkens en telkens was Wijnmalen *de man!* Küller had motorpech en Koolhoven had z'n toestel nog niet. Den eersten dag is de A.N.W.B., onze groote Toeristenbond onzen vliegheld komen huldigen. Sprak Daan Fockema, de eminente hoofd-consul, namens de 30.000 leden die de bond telt, oprechte en ware woorden van hulde.

(Slot volg!)

JOHN COUCKE.